

OSMANLI VE SAFEVİ DEVLETİNE AİT BAZI SANCAK ALEMLERİ

• *Rabia Şahin, Sanat Tarihi, ABD*

Öz

Osmanlı Devleti, Batı Anadolu'da Türkmen beyliği olarak başladı ve Osman Gazi'nin soyundan gelenlerin çabalarıyla geniş topraklara hükmeden bir devlete dönüşmüştür. Safevi Devleti ise Şah İsmail tarafından 1501 yılında kuruldu ve Anadolu'dan gelen Kızılbaş Türkmenleri tarafından oluşturulan bir Türkmen devletidir. İki devlet arasındaki ilk temas, Safevi tarikatının kurucusu Şeyh Safiyüddin döneminde gerçekleşti ve bu ilişki iyi yönde kurulmuştur. Tarikatların yayılması, Osmanlı ve Safevi Devletleri arasındaki siyasi ve sosyal sorunlara yol açmıştır. Safevi Devleti'nin Osmanlı topraklarında organize etmeye çalıştığı isyanlar, ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Bu siyasi ilişkiler, Osmanlı ve Safevi devletlerinin kültürel etkileşimine de yol açmıştır. Her iki devletin sancak alemleri benzerlikler taşıyarak dönemin kültürel etkileşimini yansıtmıştır.

Sancak alemleri Türk ve İslam tarihi boyunca her zaman bir gelişim içerisinde olan maden sanatı içinde değerlendirilmiştir. Osmanlı ve Safevi Devletleri'nde bir sembol, araç ve sanat eseri olarak sancak alemleri karşımıza çıkmaktadır. Tarikatların ve devletlerin sembolü niteliğinde olan bu eserler, yüzyıllar boyunca değişim ve çeşitlilik göstermektedir. Sancak alemlerinin bu gelişimi, birbirleriyle yakın kültürel siyasi temasta bulunan Osmanlı ve Safevi Devletlerinde de etkileşim olduğunu göstermektedir. Bu sebeple sancak alemlerinde kullanılan şekil ve süsleme motifleri anlam bakımından aynıdır. Çalışmamızda Osmanlı ve Safevi Devletlerinin aynı yüzyıllarda ve birbiriyle benzerlik ve gelişim gösteren örnekleri bir arada incelenmeye çalışılmıştır. Bu etkileşimi gözler önüne sermek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Sancak alemleri
Osmanlı ve Safevi
İslam maden sanatı

Makale Hakkında

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi : 15/09/2023
Kabul Tarihi : 05/10/2023
E-Yayın Tarihi : 18/10/2023

Kaynakça Gösterimi: Şahin, R. (2023). OSMANLI VE SAFEVİ DEVLETİNE AİT BAZI SANCAK ALEMLERİ. İnteraktif Bilim: Disiplinlerarası Araştırma ve İncelemeler Dergisi, 1(1), 112-130. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10022367>.

SOME SANJAK ALAMS OF OTTOMAN AND SAFAVID STATE

* *Sahin Rabia, Department of Art History*

Abstract

The Ottoman Empire began as a Turkmen principality in Western Anatolia and turned into a state ruling over large lands through the efforts of Osman Gazi's descendants. The Safavid State was founded by Shah Ismail in 1501 and is a Turkmen state created by Kızılbaş Turkmens coming from Anatolia. The first contact between the two states took place during the reign of Sheikh Safiyüddin, the founder of the Safavid sect, and this relationship was established in a good way. The spread of the sects led to political and social problems between the Ottoman and Safavid States. The rebellions that the Safavid Empire tried to organize in Ottoman lands had a negative impact on relations. These political relations also led to cultural interaction between the Ottoman and Safavid states. The sanjak realms of both states bore similarities and reflected the cultural interaction of the period.

Sanjak alams (Standard) have been evaluated in the art of mining, which has always been in development throughout Turkish and Islamic history. In the Ottoman and Safavid states, sanjak alams are seen as a symbol, tool and artwork. These works, which are the symbols of sects and states, have changed and varied over the centuries. This development of the sanjak alams shows that there is also interaction in the Ottoman and Safavid states, which have close cultural political contact with each other. Therefore, the shape and ornament motifs used in the sanjak alams are the same in terms of meaning. In our study, the examples of Ottoman and Safavid states in the same centuries and showing similarity and development with each other were tried to be examined together. It is aimed to reveal this interaction.

Keywords

Sanjak alams
Alam
Ottoman and Safavid İslamic metalwork

Article Info

Research Article

Received : 15/09/2023

Accepted : 05/10/2023

Online Published : 18/10/2023

Citation Information: Şahin, R. (2023). SOME SANJAK ALAMS OF OTTOMAN AND SAFAVID STATE. Interactive Science: Journal of Interdisciplinary Research and Studies, 1(1), 112–130. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10022367>.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, Batı Anadolu'da Söğüt ve Domaniç çevresinde 14. yüzyılda ortaya çıkan bir Türkmen beyliği iken, Osman Gazi'nin evlatlarının ve torunlarının büyük gayretleri sonucunda Tuna'dan Fırat'a kadar uzanan geniş topraklara hâkim bir devlet olmuştur (İnalçık, 1999). Safevi Devleti ise 1501 yılında Şah İsmail tarafından Erdebil'de kurulan, önceleri Akkoyunlu Devletinin yerine geçmiş olan bir devlet olarak tanımlanmaktadır (Sümer, 1976). Bir aşiret boyundan gelen Safevi Devleti, İran toprakları sınırları içerisinde kurulmuş Safeviyye tarikatına bağlı Anadolu'dan gelen Kızılbaş adıyla anılan Türklerin kurduğu Türkmen devletidir (Sümer, 1976). Osmanlı ile Safevi tarikatının Anadolu'daki ilk teması Şeyh Safiyüddin döneminde olduğu bilinmektedir. Bu temas Şeyh Safiyüddin'in Anadolu Türklerine gösterdiği saygıyla ilişkilidir. Sonraki dönem şeyhlerinin de Osmanlı ile ciddi ilişkiler içerisinde olduğu yazılı kaynaklardan bilinmektedir (Dedeyev, 2008). Osmanlı-Safevi Tarikatı ilişkilerinin temelleri; Timur'un Anadolu'dan toplayıp getirdiği askerlerin Safevi tarikatında önemli din ve devlet adamı olan Şeyh Hoca Ali'nin seçimine bırakması ile atılmıştır. Safevi tarikatı Anadolu Türkleri sayesinde Osmanlı ile olan ilişkileri olumlu şekilde ilerlemiştir. Şeyh Hoca Ali döneminde Safevi Tarikatında Sünni ve Şii inancının daha çok şekil aldığı görülmüştür. Osmanlı Devleti'nde de bu tarikat inançlarının yayılışı yine Şeyh Hoca Ali dönemine denk gelmektedir (Dedeyev, 2008). Bayramiye, Safevi Tarikatının Sünni çizgide bir kolu olarak Osmanlı Devleti'yle yakından ilişki içerisinde olmuştur. Hacı Bayram Veli'nin vefatından sonra iki büyük kola ayrılarak Şemsiye ve Melamiye kolları kurulmuş, 16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyıl ilk çeyreğinde üçüncü bir kol olan Celvetiye kolu kurulmuştur. Bu tarikatlar yüzyıllar boyunca Osmanlı Devleti'nde faaliyetlerde bulunmuştur. Bir yandan da Şeyh Cüneyt Şii tarikatı için çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Anadolu'da yaptığı propagandalar sebebiyle Osmanlı Devleti tarafından hoş karşılanmamıştır. Şeyh Cüneyt'in vefatıyla oğlu liderliği devralmıştır. Safevi tarikatının Osmanlı Devleti'nde yayılmasının nedeni sadece tarikat mensuplarının faaliyetlerine bağlanamamıştır. Fatih Döneminde üst düzey yetkili makamlara aşiret beyleri yerine medrese eğitimi almış kişilerin yerleştirilmesiyle de ayrı fikirlere ayrılmış gruplar oluşmuştu ve sosyal sorunlar da beraberinde gelmiştir (Dedeyev, 2008). Tarikatların Anadolu topraklarında ve İran'da bu kadar yayılması ile inançların siyasi ve sosyal oluşumda etkisi olmuştur. İran'da Safevi tarikat liderlerinin iktidara gelmesi Osmanlı Devleti için de önem arz etmiştir. Tarikatların halkı kışkırtması gibi propagandalar Osmanlı topraklarında çeşitli karışıklıklara neden olmuştur. Sünni inancı benimseyen Osmanlı Devleti ve Şii inancını benimseyen Safevi Devleti sadece farklı inançlar sebebiyle değil Safevi Devletinin Osmanlı Devleti topraklarında dışarıdan organize etmeye çalıştığı başkaldırı, isyan hareketleri Osmanlı'nın Safevi ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir (Dalkıran, 1992).

Osmanlı ve Safevi Devleti arasındaki siyasi ilişkilerin kültürel etkileşime de neden olduğu gözlemlenmiştir. Bu etkileşimi Osmanlı ve Safevi sancak alemlerinde gözlemlenebilmesi mümkün olmuştur. Aynı yüzyıllarda yapılan sancak alemlerinin benzerlikleri devletlerarası kültürel etkileşimin örneklerini teşkil etmektedir. Malzeme ve süsleme detaylarındaki benzerlikler dönemin üslup sanatına da uygun olabileceği görüşünü akıllara getirmektedir.

1. TÜRK VE İSLAM SANATI İÇİNDE SANCAK ALEMLERİ

Türk maden sanatı Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar olan Karahanlı, Gazneli, Selçuklu Devleti gibi çeşitli kültürlerin sanat anlayışıyla etkileşimde bulunmuştur (Erginsoy, 1997). Selçuklu Devletinin Anadolu'da yayılmaya başlamasıyla Türklerin Orta Asya'dan taşıdıkları maden sanatı özellikleri ile antik çağla birlikte harmanlanmıştır. Hristiyan etkileri barındıran Selçuklu maden sanatı, büyük yeniliklerle parlak bir dönem yaşamıştır. Osmanlı maden sanatında Selçuklu, İlhanlı ve Memlük maden sanatının kuvvetli etkileri görülmektedir. Büyük bir hızla gelişen maden sanatı Osmanlı devrinde doruğa ulaşmıştır (Erginsoy, 1997; Erginsoy, 1978).

Alem Arapça bir kelime olup "ilim, yol gösteren, işaret, bildirmek, işaret etmek" anlamlarına gelmektedir (Güler, 2018; Tezcan, 1992). Eski yazılı kaynaklara göre Türkler alem yerine önce "Moncuk, Boncuk" kullanmışlardır. İslamiyet'i kabul ettikten sonra alem kelimesi kullanılmaya başlanmıştır (Arseven, 1997; Yavuz, 1967). Alem tarihine baktığımızda çok eski dönemlere Orta Asya Türklerine kadar inmekte ve ortaya çıkışı dini, kültürel inanışlara dayanmaktadır. Alemler hem Türklerde hem de başka medeniyetlerin tarihinde devleti sembol ettiği için de önemli bir yere sahiptir. Alemlerin eski Türklerde kullanım amaçlarından biri de insanları bir araya tek bir bayrak altına toplama anlamlarına gelmektedir. Türklerde kötü ruh inancı sebebiyle korunma amacıyla alemlerin kullanıldığı da bilinmektedir. (Yavuz, 1967). İslamiyet'te ilk sancak, Hz. Peygamber döneminde, hicretin ilk senesinde kullanılmış, bir mızrağa, düz beyaz bir kumaşın bağlanmasıyla ortaya çıkmıştır. O dönemlerden beri çeşitli sancaklar kullanılmış, bunlar renklerine göre de anlam taşımıştır. Osmanlı Devleti'nde de sancak önemli bir yere sahiptir.

Eski zamanlarda alemler gerçek hayvan boynuzlarından, hayvanların suretlerinden yapıp, sancakların üzerinde göğe yükselir, gücü, kudreti temsil etmekteydi (Koşay, 1956). Türklerin daha sonraları ay/hilal motifini kullandıkları, hilalin Moğolların milli sembolü iken Selçukluların da sancaklarının ucunda hilal şeklinde alem kullandıkları; Sultan II. Alaeddin'in Osman Bey' e gönderdiği sancağın tepeliğindeki alemin hilal şeklinde olmasından anlaşılmaktadır (Tezcan, 1992). İslamiyet'in ilk yıllarında ve Osmanlı Döneminde de sancak ihtişamlı bir törenle serdara teslim edilirdi. Sancakların sayısı Kanuni Sultan Süleyman döneminde arttırılmıştır. III. Selim döneminde ise sancakların şekli günümüzdeki Türk bayrağına benzer yapılmış ve renginde değişikliğe gidilmiştir (Aydın, 1995).

Alemlerin tarikat ve tekkeler içinde ayrı bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Tarihte yaşanan Moğol istilası devletleri siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda etkilediği gibi İslam sanatında da etkili olarak kendini hissettirmiştir. Bu yüzden de halk, akınların sebep olduğu moral çöküntüsüyle şeyhlerin ve tarikatların etrafında toplanmıştır. Bu tarikatlar kendi inanç ve düşüncelerini yaymaya başlamış, bunun etkisiyle de bir tarikat edebiyatı, musikisi ve plastik sanatları ortaya çıkmıştır. Tarikat sancak alemleri de böylelikle maden sanatı içerisinde yerini almıştır (Karamağaralı, 1973). Tarikatların ve şeyhlerin dünya görüşlerini yansıtır her şeyhe göre özel şekillenen sancak ve alemler bir davet anlamı da taşımaktadır (Güler, 1993; Karamağaralı, 1973). Sancaklar bir devleti simgelediği gibi devlet içerisindeki rütbeyi de temsil etmektedir. Çok eskiden beri sancakların uçlarında kutsal ve değerli görülen hayvanlara ait bazı parçalar bulunmaktadır. Bunlardan bir örneği de at kuyruğu olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğunda da sancakların tepelerine at kuyruğundan püsküller bağlanmaktadır. Bu püsküller sancağı taşıyan kişinin rütbesine göre; üç püsküllü tuğ veziri, iki püsküllü, beylerbeyini, bir püskül ise sancakbeyini simgelemektedir. Safevi Devletinde gelenek biraz farklı olarak beylerbeyine hakimiyet sembolü olarak sancağı, Tümen ağasına (beylerbeyine bölünen ilin hâkimi) ise tuğ verilmektedir (Ahmedov, 2015). Memlûk alemlerinde sancakların uçlarında bulunan alemler savaşlarda da mızrak olarak silah amaçlı kullanılırdı. Memlûk alemlerinin bazılarının ucu sivri, delici özelliği vardır. Eğer Memlûk alemleri bu amaçla kullanıldıysalar Osmanlı alemlerinden tamamen ayrılmaktadır. Osmanlı alemleri zarif, yuvarlak şekilleriyle bir savaş aleti olmaktan uzaktır. Memlûk maden sanatı Osmanlı maden sanatını çok fazla etkilemiş olsa da alemlerdeki bu farklılık dikkat çekicidir. Osmanlı alemleri Memlûk alemlerinden şekil, malzeme bakımından farklı gelişim göstermiştir (Tezcan, 1992).

Safevi sancak alemlerinde Moğolların etkisi vardır. Bu etki Farsça minyatürlerdeki sancak alemleri betimlemelerinde görülmektedir. Bu sancakların uçlarında bulunan mızrak şeklindeki alemlerin metal uçları merkezi bir parçanın her iki tarafından karşı karşıya gelen ejder figürleri vardır. Türklerin evren adını verdikleri ejder, Türkçede hem kâinat ve âlem hem de yılan ve ejder anlamına gelmektedir. Efsanevi bir hayvan olan ejder Uzak Doğu ve Orta Asya mitolojisi kökenli olup Türk mitolojisinde önemli bir yer tutmaktadır. Ejder bereket ve bolluğun temsilcisidir. Sancak alemlerinde birbirleriyle karşılıklı duran ejderler hem evren hem de birbirleriyle zıtlık oluşturan, madde-nefs, aydınlık-karanlık ve iyilik-kötülük gibi kavramları temsil etmektedir (Güler, 2018). İran alemleri Safevi döneminden sonra işlev ve biçim açısından değişme ve gelişme göstermiştir¹. Safevi alemleri daha çok, Şii inancına bağlı tarikatların Muharrem ayında Kerbela olayını anmak için yaptığı törenlerde kullanılmaktadır. Çeşitli müzelerde tespit edilen Safevi dönemine ait alemlerin bu amaçla kullanılan alemler olduğu anlaşılmaktadır².

1.1. Sancak Alemlerinin Yapım ve Süsleme Özellikleri

Osmanlı alemleri malzeme olarak çeşitli madenler kullanılarak yapılmıştır. Bunlar genellikle altın, gümüş, bakır, tunç, pirinç gibi madenler iken başta tombak (bakır üzerine altın yaldız) çokça kullanılan malzeme türüdür (Tezcan, 1992; Yavuz, 1967). Alemlerin yapımında iki tür teknik uygulanır: Dövme ve döküm tekniğidir. Dövme tekniği: maden istenilen kalınlıkta ve büyüklükte tabaka halinde yuvarlak kalıplara döküldükten sonra çekiçlerle dövülerek levha haline getirilmektedir. Bu levhalar dövülerek istenilen şekil verilmektedir. Döküm tekniği: bu tekniğin içi boş ve içi dolu olmak üzere iki çeşidi vardır. Her ikisinde de taş veya kil kalıplar kullanılmaktadır. Bu kalıplara maden dökülerek istenilen şekil ve süsleme elde edilmektedir (Erginsoy, 1978). Osmanlı alemleri içerisinde sadece bir tek içi dolu döküm vardır (Tezcan, 1992). Süsleme teknikleri: kazıma, kabartma, ajur, yaldızlama ve nadiren de savatlama gibi teknikler alemlerde kullanılmıştır. Bazen tek başına bazen de diğer tekniklerle birlikte kullanılmıştır. Özellikle kazıma hemen her alemde kullanılmıştır. Alemler üzerinde bitkisel, geometrik, figürlü veya yazılı süslemeler de yapılmıştır (Ayhan ve Göçer, 2016; Tezcan, 1992). Süsleme özelliklerine bakıldığında yazı ve natüralist çiçek motifleri belli başlı

¹ (<http://www.iranicaonline.org/articles/alam-va-alamat-ar#pt2> Erişim tarihi 19.05.2019)

² Safevi sancak alemlerini tanıtırken bu kısma değinilecektir.

süsleme elemanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sülüs yazı süslemesi daha çok tercih edilmiş, zemine bazen dağıtılarak, bazen serbest şekilde kullanılmıştır. Süsleme olarak çeşitli hayvan figürleri de kullanılmıştır. Buna ilginç bir örnek ise Topkapı Sarayı Müzesi Env. Nu.1/604, 15. Yüzyıla tarihlenen bir Memlük sancak alemidir (Tezcan, 1992) (Resim 1). Aslan, horoz, geyik gibi hayvan figürlerinin de kullanıldığı bir tarikat sancak aleminin örneği vardır (Karamağaralı, 1973; Koşay ve Çetin, 1956) (Resim 2).

Resim 1. İki tarafta kuş figürlü örnek, 15.yy, Topkapı Sarayı Müzesi, Env. Nu: 1/604 (Tezcan, 1992)

Resim 2. Aslan ve horoz başı figürlü örnek, Ankara Etnografya Müzesi, Env Nu.:5432

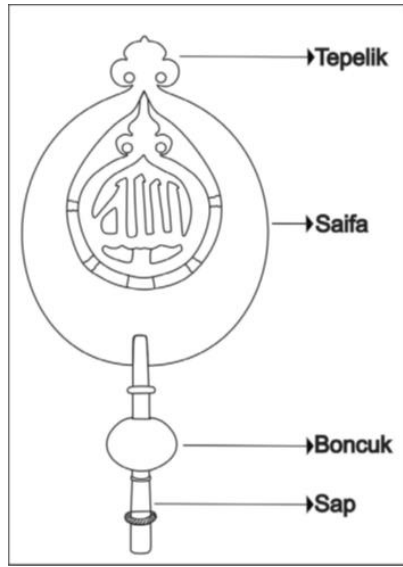

1.2. Sancak Aleminin Bölümlerinin Özellikleri

Alemler, Sap ve Saifa olmak üzere iki temel bölümden meydana gelmektedir. Saifadan sonra en üstte bir de tepelik kısmı bulunur (Yavuz, 1967; Koşay ve Çetin, 1956). Osmanlı alemlerinin sapları, kısa ve silindirik olup, aşağıdan yukarıya doğru incelmektedir. Sapların gövdelerinde yuvarlak şişkinlikler bulunur ve bu şişkinlikler boncuk ve küp olarak adlandırılmaktadır. Sap üzerinde ayrıca kabarık ince bileziklere de rastlandığı örnekler görülmektedir (Tezcan, 1992; Koşay ve Çetin, 1956). Saplar genelde sadedir fakat yazı veya işlemeli örnekler de bulunmaktadır. Sap ve saifa birbirine geçirilirken burgu, perçin ve lehim gibi yollarla birleştirilmiştir. Yekpare şeklinde olanlar da vardır. Saifaların şekli, damla, palmet, lale, mızrak, Zülfikar, boynuz, ejder, el ve ok ucu bunlardan başlıcalarıdır (İltar, 2015). Osmanlı alemlerinin saifaları; yalın levha halinde, ince tahta kalıp üzerine kalıplanmış levha halinde, içi boş derinliği olan şekillerdir. İçi boş olanlar, iki yüzü yassı, yaprak şekilli, etrafı dilimli ve küresel olmak üzere üç çeşittir. Çok sayıda tombak şeklinde sancak aleminin de bulunmaktadır. Alemler tepede natüralist ve küçük palmet motifiyle bitiş noktasını oluşturmaktadır (Tezcan, 1992). Safevi sancak alemlerinin sap kısımları oldukça uzun, saifa

kısımları genellikle damla, yuvarlak, palmet ve Zülfikar şeklindedir³. Safevi alemlerinde Zülfikar şekli çok kullanılan bir özelliktir. Bunun nedeninin Şii inancına bağlı olarak Ali'nin kılıcı anlamını taşımaktadır (Güler, 2018).

Resim 3. Alem (Ayhan ve Göçer, 2016)

Zülfikar motifi sadece Safevi alemlerine ait değildir. Osmanlı alemlerinde de Zülfikar şeklinde örnekler bulunmaktadır (Resim 4-5-8-10). Osmanlı alemlerinde kitabe her zaman belli bir yerde kullanılmış, bazen bordürde, bazen saifanın tam ortasında yer almıştır. Bazen de ilave edilmiş küçük bir metal levha üzerindedir. Alemlerde kitabede sultanların adı geçmektedir. Bazı örneklerde ise bir sonraki padişahın tuğrası da vardır. Bazen her iki sultanın da tuğraları birlikte görülmektedir; bu da adı geçen padişahların zamanında hazine sayımı yapıldığını ve eserlerin darphanede kalite kontrolünden geçtiğini göstermektedir (Tezcan, 1992). İsim taşıyan en erken örnek olarak I. Selim (1512-1520)'e aittir. Alemlerde her zaman isim ve tarih yazılı halde bulunmamaktadır. Buna örnek ise II. Selim (1566-1674)'e ait olan 1567 tarihli alemdir. 19. yüzyıl ortalarından Cumhuriyet dönemine kadar kullanılan alemler silindirik gövdesi üzerine yerleştirilen ay, küre, kozalak şekilli tepelikli alemler İstanbul Askeri Müzesinde bulunmaktadır (Tezcan, 1992).

1.3. Osmanlı ve Safevi Dönemi Sancak Alemleri

Pirinçten döküm tekniği kullanılarak yapılan, süsleme tezyinatını ajur tekniği kullanılıp, yazı ile birlikte Zülfikar motiflerinin bir arada kullanıldığı örnek bulunmaktadır. İki çatalı mızrak ve Zülfikar motiflerine de rastlanmaktadır (Resim 4-5). Osmanlı alemlerinin erken örnekleri arasında hem malzeme hem de işçilik bakımından önemli örnekler vardır. Altın işçilik eseri olan alemler kuyumculuk sanatının örnekleridir. Sultan adı taşıyan alemler ise saray atölyelerinde hazırlanmış, saray kuyumcularına aittir. 16. yüzyıla ait erken dönem

³ Müzelerde bulunan örneklerden bu tanıma varılmıştır.

alemlerinde kıymetli madenlerden yapılmış olanlarda⁴ desen, zemini kumlama ile doldurulurken 16. yüzyıl başında zemin tırtıllı uçlu kuyumcu kalemiyle zikzak hatlı olarak doldurularak 17. yüzyıl sonlarından itibaren zemin düz çizgiyle taranmıştır (Tezcan, 1992).

Resim 4. Osmanlı Zülfikarlı motifli sancak alemleri, H.1223-M.1808 İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi, Env. Nu: 3940 (Güler, 2018)

Resim 5. Osmanlı mızrak ve Zülfikarlı sancak alemleri. Hacı Bektaş Müzesi, Env. Nu: 832 (Ayhan ve Göçer, 2016)

Sancak alemlerinde saifa kısmının damla şeklinde olduğu örnekler çokça rastlanmaktadır. Bu kısmın tepeliğe doğru olan devam kısmında çeşitli süslemeler görülmektedir. Zülfikar ve palmet gibi süslemelerin yanında her iki yana ejder figürlerinin yer aldığı Osmanlı ve Safevi dönemi örneklerine 16. yüzyılda karşımıza çıkmaktadır. Bu sancak alemleri demirden yapılmış olup, şekil olarak ejder ve Zülfikar motifinin kullanımı açısından birbirine benzemektedir. Safevi dönemi sancak alemleri örneğinde damla şeklindeki saifanın yüzeyinde yazı motifi ajur tekniğiyle simetrik bir şekilde işlenmiştir. Ortadan çıkan üç çatal, bu çatalların ikisi yana doğru simetrik olarak dışbükey haldeyken ortadaki daha kısa bir şekilde yukarı doğru yükselmektedir. Yanlarda bulunan simetrik çatalların hemen altına denk gelecek şekilde simetrik ejder figürleri yerleştirilmiştir. Ortadaki çatalın da iki yanına daha küçük boyutlarda iki ejder karşılıklı simetrik bir şekilde süslemeyi oluşturmuştur (Resim 7)⁵. Aynı dönemde Osmanlı'da yapılmış olan sancak alemleri de Safevi sancak alemleriyle aynı süslemelere sahip olup tek farkın yazı motifinin ajur tekniğiyle yapılmamış olmasıdır. Altın ve gümüş yaldızla kitabe ve bitkisel süslemeler saifada süslemeyi oluşturmuştur. Bu sancak

⁴ Sultan II. Selim'in adını taşıyan H. 975/M. 1567 tarihli som altından bir alem Topkapı Sarayı Müzesi'nde 1/1969 Envanter numaralı sancak alemleri güzel bir örnektir (Tezcan, 1992, s. 92).

⁵ (<https://www.agakhanmuseum.org/collection/artifact/processional-standard-alam-akm679>) Erişim Tarihi 01.05.2019)

aleminin orta kısmındaki çatalın her iki yanında yer alan ejderlerin iki ucunda da yer alan kuyruk kısmındaki ejder başları çatalı ısırırken; baş kısımdakilerin başları karşıya bakar durumdadır (Ayhan ve Göçer, 2016) (Resim 6).

Resim 6. Osmanlı Zülfikarlı sancak alemleri, Hacı Bektaşî Müzesi, Env. Nu: 834 (Güler,2018)

Resim 7. Safevi Zülfikarlı sancak alemleri, Aga Khan Müzesi, Env. Nu: AKM679

Damla şekline benzeyen bir diğer başka alem örneğinde ise tepelikte bir palmet motifi ile sonlandırılmıştır. Bu Osmanlı dönemi örneğinin üzerinde herhangi bir tarihe rastlanmamıştır. Alem pirinçten döküm tekniğiyle yapılmıştır. Alemin saifa kısmının iki yanından palmet başlangıcına kadar birer ejder çevrelemektedir. Ejderlerin vücutlarının alt kısımları bugün mevcut değildir. Saifa kısmının süslemesinde iç içe damla motifleri ve kazıma tekniğiyle yapılmış kıvrık dallar ile yazı süslemesi yer almaktadır. On iki imamın ismi ve Ayete'l Kürsî yazılıdır. Ortadaki damla motifinin içerisinde Allah, Muhammed, Ali yazısı bulunmaktadır. Alemin tepelik kısmında ise yine ajur tekniğinde yapılmış Allah, Muhammed yazısı okunmaktadır (Güler, 2018) (Resim 8). Safevi dönemi örneği demirden yapılmış olup, 16. yüzyıl sonuna tarihlendirilmiştir⁶. Bu örnekte ise damla şeklindeki saifanın tepelik kısmı yana doğru açılmış iki çatal ile onların ortasında bulunan kenarları dilimli damla şeklinde şemse motifi ile sonlandırılmıştır. Damla şeklindeki saifanın her iki yanında ağız genişçe açık, gövdesi burgulu iki ejder figürü bulunmaktadır. Saifanın ortasında ajur teknikle yazılmış Allah, Muhammed, Ali yazısının etrafı bitkisel süslemelerle çevrelenmiştir. Bu iki örnekte tepelik kısımlarında farklı bitkisel motif şekillerinin kullanılarak çeşitlilik yaratılmıştır (Resim 9).

⁶ (<https://www.sakipsabancimuzesi.org/tr/sayfa/sergiler/aga-han-muzesi-hazineleri> Erişim Tarihi 23.04.2019)

Resim 8. Osmanlı sancak alemleri, Hacıbektaş Müzesi, Env. Nu: 5436 (Güler, 2018)

Resim 9. Safevi sancak alemleri, Sakıp Sabancı Müzesi, Env. Nu: AKM00679

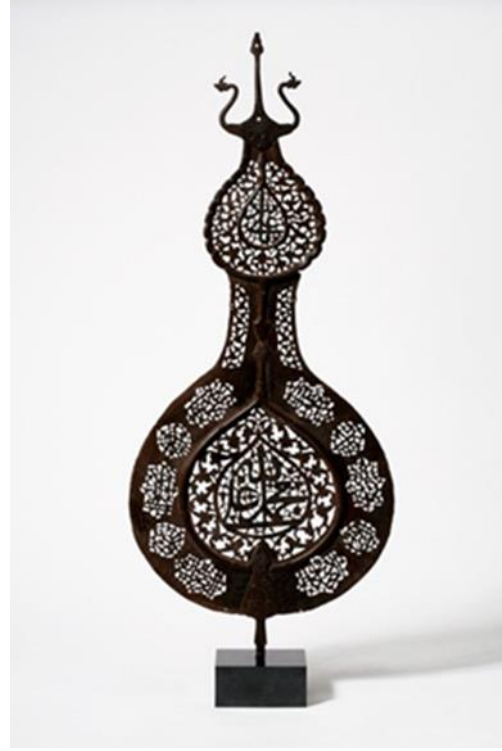
Damla ve yuvarlak şekilli sancak alemleri örneklerinde saifanın üst kısmında yer alan tepelik kısmı süsleme, şekil açısından farklılık ve çeşitlilik gösteren hem Osmanlı hem de Safevi dönemi örneklerinden birkaç örnek bulunmaktadır. Bu örneklerde tepelikte damla-ejder, damla-yazı, damla-çatal ve damla-Zülfikar gibi şekillerle süsleme yapıldığı görülmektedir. Osmanlı dönemi örneklerinde herhangi bir tarihe rastlanılamadığı için yapım tarihi bilinmemektedir. Safevi dönemi örneklerinde ise 16-17. yüzyıl gibi kesin olmayan bir tarih verilmektedir. Konya Mevlâna müzesinde bulunan bir sancak alemleri örneğinde tunçtan yapılmış süslemede ise ajur ve kazıma tekniği kullanılmıştır. Alem damla şekline benzemektedir ve gövdenin iki yanında çift başlı ejder figürü yer almaktadır. Saifa kısmında ajur tekniğiyle yapılan bitkisel süslemeler bulunmaktadır. Bu süsleme kompozisyonu ile ejderler arasındaki bordürde yazı bulursa da büyük bir kısmı silinmiştir. Alemin tepelik kısmında oldukça büyük, şeddeli, kalın kabartmalı olarak yazılmış “Allah” yazısı bulunmaktadır. Harflerin arasında küçük bitkisel motifler işlenmiştir (Güler, 2018) (Resim 10). Safevi sancak alemleri örneği demirden yapılmış olup, ajur teknikle süsleme işlemi yapılmıştır. Saifanın olduğu kısımda ortada Allah, Muhammed isminin etrafında on iki imamın isimleri yer almaktadır. Tepelik kısmı damla şeklindedir ve ortasında “Ya Ali, yardım et” yazmaktadır⁷. En üst tepesinde küçük bir ok ve her iki tarafta ejder figürü yer almaktadır (Resim 11).

⁷ (https://www.davidmus.dk/samlingerne/islamisk/kulturhistoriske-teamer/sunni_og_shia/kunstvaerker/12-1977 Erişim Tarihi 09.06.2019)

Resim 10. Osmanlı sancak alemleri, Konya Mevlâna Müzesi, Env. Nu: 429 (Güler,2018)

Resim 11. Safevi sancak alemleri, David Müzesi, Env. Nu: 12/1977

Sancak aleminin şekil olarak bitkisel olan örnekleri damla şeklinde olan örnekleri gibi sayıca fazla kullanılmıştır. Palmet, lotus, lale ve yaprak gibi şekiller genellikle kullanılan şekillerdir. Osmanlı sancak alemlerinde kenarları dilimli yaprak şeklinde olan alem örnekleri günümüze ulaşan örnekler bakıldığında çokça kullanılan tarzda olduğu görülmektedir. Tezcan (1992) eserinde bunun örneklerini hem katalog olarak hem de görsellerinde vermektedir⁸. Safevi dönemine ait 17.yüzyıla tarihlenen bir örnekte başlık olarak adlandırılan bir alem, Kербela olayını anma törenlerinde sancak alemleri olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Diğer Safevi sancak alemlerine benzemeyen bu örneğin sap kısmına geçişinde farklılık bulunmaktadır. Sap kısmına iki demir parçasıyla geçirildiği anlaşılmaktadır. Bu örnekte başlık demirden yapılmış olup altın ve gümüş kaplamalarla yazı süsleme tezyinatı yapılmıştır. Yazı süslemesinde “Ya, Sonsuz” ibaresi yer almaktadır. Yazının etrafı ise stilize edilmiş bitkisel süslemelerle doldurulmuştur (Resim 12)⁹. Osmanlı dönemi bitki şeklindeki sancak alemleri örneğinde ise lale motifi kullanılmıştır. Pirinçten yapılmış olan alemin süslemesinde ajur tekniği kullanılmış, tezyinat yazı ve bitkisel motiflerle tamamlanmıştır. Lale şeklindeki alemin gövdesi ince bir bordürle ikiye ayrılmış, altta yazı kısmında ‘Allah’ lafzının etrafı kıvrık dallarla süslenmiştir. Üst kısımda ise rumi ve palmet motifleri yer almaktadır. Alemin yapım tarihi ise bilinmemektedir (İltar, 2015) (Resim 13).

⁸ (TSM. Env. Nu: 1/1990, TSM. Env. Nu: 1/3, TSM. Env. Nu: 1/824 örneklerdir)

⁹ (<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/453162> Erişim Tarihi 01.05.2019)

Resim 12. Safevi sancak alemi, Metropolitan Müzesi, Env. Nu:1982.75

Resim 13. Osmanlı sancak alemi, Giresun Müzesi, Env. Nu: 186 / 39.3.1995 (İltar, 2015)

Sancak alemlerinde genel olarak kullanılan şekillerden biri de damla şeklidir. Saifanın damla şeklini aldığı ve üzerine çeşitli süslemelerin yapıldığı Osmanlı ve Safevi sancak alemleri örneklerinde mevcuttur. Osmanlı sancak alemi örneği pirinçten, Safevi sancak alemi örneği ise demirden yapılmıştır¹⁰. Arapça yazı süslemeleri ajur tekniğiyle yapılmış olup Allah, Muhammed ve Ali isimleri yazılıdır (Resim 14-15). Damla şeklindeki saifanın tepelik kısmı her iki örnekte de kırılmıştır. Osmanlı dönemi örneğinin yapım tarihi bilinmemektedir. (İltar,2015). Safevi dönemi örneğinin yapım tarihi ise 1500- 1700 tarihi arasında olduğu belirtilmektedir ¹¹(Resim 15).

¹⁰ (<http://collections.vam.ac.uk/item/O382551/alam-or-standard/> Erişim Tarihi 01.05.2019)

¹¹ (<http://collections.vam.ac.uk/item/O382551/alam-or-standard/> Erişim Tarihi 01.05.2019)

Resim 14. Osmanlı sancak alemi, Giresun Müzesi, Env. Nu: 189 / 39.6.1995 (İltar,2015)**Resim 15.** Safevi sancak alemi, Victoria & Albert Müzesi, Env. Nu: MET.LOST.499

Zülfikar ve çatal şeklinin Safevi dönemi sancak alemlerinde çokça kullanıldığını bazı örneklerde de görülmektedir. Kılıcın daha çok kullanılmasının nedeni Hz. Ali'nin kılıcının anlamını taşımasıdır. Osmanlı dönemi Zülfikarlı sancak alemleri de çokça örnekle karşılaşmaktadır. Bunların günümüze ulaşanlardan birçoğu iki çatallı Zülfikar şeklindeki örneklerdir. Safevi döneminde 17. ve 18. yüzyıl sancak alemlerinde Zülfikar şeklinin farklı ve çok az karşılaşılan tipteki örnekleri çeşitli müzelerde bulunmaktadır (Resim 17). Saifalarda dua ve ayet yazı süslemelerinin yanı sıra stilize edilmiş bitkisel süslemeler de ajur, yıldız gibi tekniklerle yapılmıştır. Demir, bakır, altın ve pirinçten yapılan bu sancak alemlerinin boyları değişiklik göstermektedir. Osmanlı dönemine ait Zülfikarlı sancak aleminde damla şeklindeki yüzeye kazıma tekniğinde altın yaldızla yazı motifleri işlenmiştir. Alemin damla şeklinin bir yüzünde ortada Mührü Süleyman yer almaktadır ve onun da ortasında bir yazı motifi bulunmaktadır (Güler, 2018) (Resim 16). Safevi dönemine ait sancak alemi ise armut şeklindeki saifanın üzerinde oldukça yüksek bir Zülfikar'dır. Bu sancak aleminde saifa ve Zülfikar, ajur tekniğinde yazı ve bitkisel süslemelerle bezenmiştir (Resim 18). Armut şeklindeki saifanın ucunda Zülfikar kısmına geçmeden iki yana açılan rumi süslemesi yer almaktadır. Zülfikarın en uç noktasında da bir palmet motifi vardır (Resim 17-18).

Resim 16. Osmanlı Zülfikarlı sancak alemleri, Ankara Etnografya Müzesi, Env. Nu: 487(Güler,2018)

Resim 17. Safevi Zülfikarlı sancak alemleri, British Müzesi, Env. Nu: 1888,0901.17

Resim 18. Ajur teknikle yapılmış süslemelerden bir detay.

Safevi sancak alemlerinde Zülfikar şeklini ve ejder figürüne birçok örnekte bir aradadır. Bu örnekler değişik şekillerde olmalarıyla da dikkat çekmektedir. Osmanlı sancak alemleriyle bir karşılaştırma yapmak bu örneklerle mümkün olmasa da başka devletlerin kültürlerinde benzerlerine rastlanmaktadır. Osmanlı dönemi sancak alemlerinde de değişik şekillerde çatal ve Zülfikârlı sancak alemleri bulunmaktadır. Osmanlı ve Safevi maden sanatında birbirlerini etkiledikleri gibi İran coğrafyası ile Güney Asya bölgesi de birbiriyle etkileşim içerisinde olduklarını 17. yüzyıldaki bu benzer örneklerle anlaşılabilmektedir (Resim 19-20). Arabesk motiflerin, ejder figürlerinin ve ajur tekniğinin bir arada olduğu örnekler sancak alemlerinin çeşitli örneklerini sunmaktadır.

Osmanlı ve Safevi dönemi sancak alemlerinde el şeklindeki örnekler dikkat çekmektedir. El sembolik motiflerden birisidir ve Hz. Fatma'nın, "Fatma Ananın Eli" olarak bilinen "Pençe-i Âli- Abâ" anlamına gelmektedir (Güler,2018; Yavuz, 1967). Topkapı Sarayı Müzesi Silah Koleksiyonunda bulunan el şeklindeki bir alem 18. yüzyılın sonuna tarihlendirilmektedir (Tezcan, 1992). Osmanlı dönemine ait başka bir örnek ise Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi'nde (Env. Nu.188) bulunan, baş parmağı kırılmış olan 19. yüzyıla tarihlendirilen alemdir (Yavuz, 1967). Ankara etnografya müzesinde bulunan el formundaki alemin yapım tarihi bilinmemektedir (Güler, 2018; Koşay ve Çetin, 1956) (Resim 21).

Resim 19. Safevi sancak alemleri, David Müzesi, Env Nu: 32/2001

Resim 20. Hindistan sancak alemleri, Aga Khan Müzesi, Env. Nu: AKM620

Safevi dönemine ait el şeklindeki bir alem ise 18. yüzyılın başlarında yapılmış olup Osmanlı örneklerine benzemektedir. Şekil ve süsleme açısından benzer olan bu alemlerde genellikle Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatma ve Hasan ile Hüseyin isimleri parmaklara işlenmiştir. Osmanlı alemleri örneğinde Ayetel Kürs-i ile on iki imam adı yazılmış ve pirinçten döküm tekniğiyle yapılmıştır. Safevi alemleri gümüşten yapılmış ve on iki imam ismi ile Kur'an-ı Kerim'den bazı ayetler yazılıdır (Resim 22). El şeklindeki bu alemler Şii inancına sahip topluluklar arasında dini törenlerde kullanılan sancak alemleri arasında popülerdir. Bu şekil hamse (Arapça beş anlamına gelir), panj (Farsça beş anlamına gelir) olarak adlandırılmaktadır¹². Osmanlı alemlerinde de aynı anlama gelmektedir fakat Safevi alemlerinin taşıdığı anlamdan farklı olarak Şii inancına bağlı olarak dini törenlerde kullanılmamıştır (Güler, 2018).

¹² (<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/453247> Erişim tarihi 01.05.2019)

Resim 21. El şeklindeki Osmanlı sancak alemleri, Ankara Etnografya Müzesi, Env. Nu: 9850 (Güler,2018)

Resim 22. El şeklindeki Safevi sancak alemleri, Metropolitan Müzesi, Env. Nu: 1984.504.2

SONUÇ

Sancak alemleri ortaya çıkışından yakın tarihi zamana kadar bir gelişme ve değişim içerisinde olmuş, maden sanatı içerisinde de önemli bir yer edinmiştir. Sancak alemleri devletlerin ve tarikatların sembolü olarak belirli kimlik kazanmıştır. Osmanlı ve Safevi Devletleri de sancak alemleri geleneğini kendi kültürleri içerisinde belirli özellikler kazandırarak maden sanatına katkıda bulunmuştur. Şekil, süsleme ve malzeme olarak benzerlik gösteren Osmanlı ve Safevi dönemi sancak alemleri hemen hemen yakın veya aynı yıllarda yapılmış olan örneklerle benzerlik teşkil etmektedir. Belirli özelliklerin her iki devletin de sancak alemlerinde bulunması karşılaştırılmasına olanak sağlamıştır. Özellikle Zülfikar, yazı, ayet ve ejder gibi süsleme motiflerinin benzer şekilde kullanımı açısından sancak alemlerinde ortak bir anlayıştan söz edilebilmektedir. Safevi dönemi sancak alemlerinde en fazla Zülfikar ve ejder figürünün birlikte kullanıldığı düşüncesine varılmıştır. Zülfikarın sadece şekil olarak kullanılmaması yazı olarak da kitabe metinlerinde yer alması, bu şeklin önemini göstermektedir. Resim 8'deki Hacı Bektaşî Müzesinde yer alan sancak alemleri bir Osmanlı dönemi eseridir. Safevi sancak alemlerinin bir tarikat simgesi olarak kullanılması ve aynı zamanda dini bir tören için sembolik bir anlam taşımaktadır. Aynı şekilde Osmanlı sancak alemlerinde sadece devlet sembolü olarak değil aynı zamanda tarikatların simgesi olarak da karşımıza çıkmaktadır. Dergâh ve tarikatlara ait olan örnekler, Bektaşilik inancına ait bilgileri de üzerinde barındırmaktadır. On iki imamın isminin yazılı olması Bektaşilik inancına göre insanüstü nitelikler taşıyan imamın, insanlarla Allah arasında bağlantı kurduğuna inanılmaktadır. Bu yüzdendir ki Allah ve on iki imam isimleri alemler üzerinde sıkça yer aldığı görülmektedir. Bunlar da yine bize sancak alemlerinin yapımında ve süslemesindeki motiflerin birer anlam ifade ettiğini göstermekte ve önemini vurgulamaktadır.

Osmanlı sancak alemleri Safevi sancak alemlerine kıyasla şekil itibariyle çok çeşitlilik göstermektedir. Osmanlı alemlerinin saplarının Safevi alemlerinin saplarından daha kısa olduğu anlaşılmaktadır. Her iki devlet de sancak alemlerini savaş aleti olarak değil, daha çok devletin ve dini inançların simgesi olarak yapılmaktadır. Osmanlı alemleri malzeme olarak çeşitlilik gösterirken Safevi alemleri genellikle demirden yapılmıştır. Süsleme tekniği bakımından her iki kültürde de genellikle benzerlikler mevcuttur. Süsleme motifi olarak yazı, bitkisel ögeler, figür ve altın, gümüşle yaldızlama teknikleri görülmektedir. Her iki devletin sancak alemlerinin benzerlikleri ve farklılıkları incelendiğinde kültürel etkileşim gözlemlenebilmektedir. Bu benzerlikler iki devletin de siyasal ve kültürel etkileşimlerinin sonucunun sanata yansımalarının örneklerini teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

- [1] ARSEVEN, Celal Esad, (1997), Alem, Sanat Ansiklopedisi, C.1, Yem yayınevi, s. 60
- [2] AYDIN, Hilmi, (1995), Sancaklarımız, Tarih ve Medeniyet Dergisi, S.21
- [3] AYDOĞMUŞOĞLU, Cihat, (2013), Safevi, Kaçar ve Babür Bayrakları Üzerine Bir Değerlendirme, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 13/2
- [4] AYHAN, Gökben, GÖÇER, Demet, (2016), Hacı Bektaş-i Veli Müzesi'ndeki Sancak Alemleri, Türk Kültürü ve Hacı Bektasi Veli Araştırma Dergisi
- [5] DALKIRAN, Sayın, (1992), İran Safevi Devleti'nin Kuruluşuna Şii İnançların Etkisi ve Osmanlı'nın İran'a Bakışı
- [6] DEDEYEV, Bilal, (2008), Safevi Tarikat ve Osmanlı Devleti İlişkileri
- [7] ERGİNSOY, Ü. (1978). İslam Maden Sanatının Gelişmesi. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları
- [8] GÜLER, Gül, (2018), Mevlevi ve Bektaşî Tarikatlarına Ait Bir Grup Bayrak ve Sancak Alemleri, Ankara, Turkish Studies Dergisi, S.10
- [9] İLTAR, Gazanfer, (2015), Giresun Müzesindeki Osmanlı Dönemi Sancak Alemleri
- [10] İNALCIK, Halil, (1999), Osmanlı Tarihine Toplu bir Bakış, Osmanlı Ansiklopedisi, Ankara
- [11] KARAMAĞARALI, Beyhan, (1973), Anadolu'da 12.- 16. Asırlardaki Tarikat ve Tekke Sanatı Hakkında
- [12] KOŞAY, Hamit, ÇETİN, Perihan, (1956). "Etnografya Müzesindeki Alemler". Etnografya Dergisi, 3:80-86.
- [13] NECEFLİ, Tofiq, DEDEYEV, Bilal, (2018), Safevi Devleti'nin Bayrakları, Alevilik Araştırmaları Dergisi
- [14] SOYSAL, Mahmut Enes, (2010), Tarihsel Süreçte Bayrak ve Sancaklarımız, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED] 42
- [15] SÜMER, Faruk, (1976), Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü, Ankara
- [16] TEZCAN, Hülya, Turgay, (1992), Türk Sancak Alemleri, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, S.55
- [17] YAVUZ, Güngör, (1967), Sancak Alemleri, Arkitekt,4/ 328, s. 180-183

EXTENDED ABSTRACT

The Ottoman Empire began as a Turkmen principality in Western Anatolia and turned into a state ruling over large lands through the efforts of Osman Gazi's descendants. The Safavid State was founded by Shah Ismail in 1501 and is a Turkmen state created by Kızılbaş Turkmens coming from Anatolia. The first contact between the two states took place during the reign of Sheikh Safiyüddin, the founder of the Safavid sect, and this relationship was established in a good way. The spread of the sects led to political and social problems between the Ottoman and Safavid States. The rebellions that the Safavid Empire tried to organize in Ottoman lands had a negative impact on relations. These political relations also led to cultural interaction between the Ottoman and Safavid states. The sanjak realms of both states bore similarities and reflected the cultural interaction of the period.

Sanjak alams (Standard) have been evaluated in the art of mining, which has always been in development throughout Turkish and Islamic history. In the Ottoman and Safavid states, sanjak alams are seen as a symbol, tool and artwork. These works, which are the symbols of sects and states, have changed and varied over the centuries. This development of the sanjak alams shows that there is also interaction in the Ottoman and Safavid states, which have close cultural political contact with each other. Therefore, the shape and ornament motifs used in the sanjak alams are the same in terms of meaning. In our study, the examples of Ottoman and Safavid states in the same centuries and showing similarity and development with each other were tried to be examined together. It is aimed to reveal this interaction. Especially ornamental motifs such as Zülfikar, writing, verses and dragons reflect a common understanding in the Ottoman and Safavid sanjak realms. The use of Zülfikar and the dragon figure together in the Safavid sanjak realms is particularly striking. Ottoman sanjak alems are more diverse in shape and their stems are shorter than Safavid sanjak alems. Both states built their sanjak realms not as instruments of war, but as symbolic structures. There are similarities between the Ottoman and Safavid banners in terms of decoration techniques. Writing, floral elements, figures, and gold and silver gilding techniques were used in both cultures. The similarities and differences between the Ottoman and Safavid sanjak realms are a reflection of the political and cultural interactions of these two states. These similarities show the cultural interaction of art in this period.